

DIZAINS / INTERJERS / VIDE / PILSĒTPLĀNOŠANA

BURTŅICA NR.84

2009.AUGUSTS

TRADĪCIJAS

latvijas arhitektūra

DOME HOTEL SPA RĪGĀ MĀJAS ĢIPKĀ ĶEGUMĀ SUNĪŠOS PILS MĀLPILĪ

ISSN 1407-492

9 771407 492002

LA.ārzemēs

Firmas «Binder Holz» centrāle, Figene (Fügen), Tīrole, 2007. Arhitekts Helmūts Raiters (Helmut Reitter).

FOTO: CHRISTOF LACKNER

Par Koku!

«proHolz Austria» ir biedrība, kas atbalsta koka augstceltņu pētījumus. Austrija koka augstceltņu jomā vēlas pārtrumpot pašreiz augstāko – deviņstāvēgo – namu, kas atrodas Londonā. Projekta dalībnieki ir pierādījuši 20-stāvēgas koka ēkas iespējamību.

FOTO: LUKAS SCHALLER

Savā filozofisko apcerējumu krājumā «Dievu atgriešanās» Fernando Pessoa (alias Antonio Mora) raksta: «Lai mīgs tas, kurš galdā saredz koku, galdā sajūt koku, tas, kurš, galdā koku redzot, uz mirkli, kaut uz pavisam īsu mirkli, aizmirst pašu galdū. Pēc tam viņš zinās, kas ir galds, un visu savu mūžu neaizmirsīs, ka tas ir koks. Un pēc tam viņš galdū – galdū kā galdū – iemilēs vēl vairāk.»¹ Tikai dažus gadus vēlāk žurnālā «Staatliches Bauhaus» Pauls Klē līdzīgas domas izsaka par materiālu dziļāko būtību, kuru atklājot mēs spētu vairot individuāli kvalitatīvu lietu daudzpusīgumu.² Šīs idejas atspoguļo 20. gadsimta pirmo gadu desmitu

vienas daļas radošo grupējumu centienus sameklēt jaunu būvniecības formulu ar tieksmi pēc amatnieciskuma atdzīvīšanās visās mākslinieciskajās jomās. Citi turpreti to saskatīja «mašīnas estētikā» vai «supremā-tiskajā arhitektonā». Vēlāk, sevišķi pēc Otrā pasaules kara, dažādu faktoru dēļ virsroku guva t.s. internacionālais stils – kā novatorisko arhitektu iepriekšējo gadu sasniegumu summa. Nerespektējot reģionālās īpatnības un nerēķinoties ar klimatiskajiem apstākļiem, tas izveidojās par savdabīgu labklājības simbolu, iecienītu propagandas jājamzirdziņu – sevišķi aukstā kara laikā kā vienā, tā otrā dzelzs priekšskara pusē.

FOTO: ANTON KRALLER

FOTO: LUKAS SCHALLER

Četrstāvu pasīvā māja Insbrukā,
2005. Arhitekts Helmūts Raiters
(Helmut Reitter).

Sarīkojumu zāle Insbrukas
Olimpiskajā ciematā, 2006.
Arhitekti Willi Frötscher (Willi
Frötscher), Kristians Lihentvāgners
(Christian Lichtenwagner).

Sodien, kad pārprastas labklājības vārdā dabas resursi ir šķērdēti gadu desmitiem, tiek meklēti alternatīvi enerģijas avoti un ilgtspējīgas izejvielas. Ilgtspējība³ – tā ir programma, ar kuru 1991. gadā dibinātā Austrijas mežsaimnieku un mežrūpnieku biedrība «proHolz Austria» kā uz svarīgu ekoloģisku faktoru, kā uz izejvielu un būvmateriālu sabiedrības uzmanību vērš uz koku. Kā uzdevumus «proHolz» ir noteicis: koka reklamēšanu plašā sabiedrībā, speciālistu informatīvo un konsultatīvo darbību, vietējo koka šķirņu un izejvielu, kā arī eksportam domātu produktu reklāmu un savstarpēju apmaiņu tehnikas un arhitektūras modernizēšanā.

FOTO: WOLFGANG RETTER

FOTO: CHRISTOF LACNER

Viesnīca
«Hinteregger»,
Matrajā (Matrei),
Austriju Tirolē, 2006.
Arhitekti: Rainhards
Madričs (Reinhard
Madritsch) un
Roberts Furtšellers
(Robert Pfurtscheller).

☐
Bēniņu izbūve, t.s.
māja mājā (Haus im
Haus), Insbrukā, 2007.
Arhitekts: Daniels
Figenšū (Daniel
Fügenschuh)
Holzbaupreis
Tirol 2007 balva
pārbūves/
modernizācijas
kategorijā.

FOTO: LEBAS SCHALLER

FOTO: GÜNTER RICHARD WERT

Lancingeru ģimenes māja, Brikslēgā
(Brixlegg), Tirolē, 2003. Arhitekts
Antonius Lancingers (Antonius
Lanzinger). Jauna tradicionālās
būvniecības interpretācija; ārējās
sienas no 16 cm biežiem, neapstrādātiem
egļu balkļiem; būvvieta: 35 ° kalna
nogāze, aizņemot minimālu platību.

No tiri informatīvi reklamējošās darbības ir izveidojusies spēcīga un daudzpusīga organizācija. Gandrīz katrā Austrijas pavalstī ir patstāvīga «proHolz» nodaļa, kas pārstāv mežsaimniecībā un mežrūpniecībā nodarbināto intereses. Piemēram, Tirolē (704 742 iedzīvotāji)⁴, kur ar kokrūpniecību nodarbojas 1140 uzņēmumi ar aptuveni 30 000 darbiniekiem, arī ir sava «proHolz» apvienība, kura dibināta 1999. gadā un kuras galvenais finansētājs ir pavalsts valdība. Organizācijas budžetu stiprina arī mežu īpašnieki un kokrūpnieki, pārējie organizācijas biedri maksā noteiktu ikgadējo biedra naudu.

Jautāts par «proHolz Tirol» nozīmi, saimnieciskais vadītājs Rūdigers Lekss (Rüdiger Lex) uzsver, ka tā ir bezpeļņas organizācija, kur mazie uzņēmumi var smelties informāciju un griezties pēc padoma. Tā kā bieži vien tieši viņiem ir jaunas idejas, bet trūkst līdzekļu un kontaktu to īstenošanai, 2004. gadā «proHolz Tirol» tika izveidota nodaļa «Holzcluster Tirol», kas specializējas mežsaimniecības un mežrūpniecības uzņēmumu kooperācijā, kopīgu projektu īstenošanā un iesaista arī partnerus no citām nozarēm un izglītojoši pētnieciskā sektora. Pavalstu nodaļas apvienošā «proHolz Austria»

atbalsta lielp projektus, piemēram, «8+», kurā tika pētītas koka augstceltņu potences⁵. Koka kā būvmateriāla atdzimšana Austrijā ir vērojama kopš 20. gadsimta 80. gadiem, kad to pastiprināti izmantoja gan māju, gan dzīvokļu, gan arī industriālajā celtniecībā. No 1995. līdz 2004. gadam koka lietojums dzīvojamā ēku celtniecībā ir pieckāršojies (!). Līdz ar lielo interesi radās nepieciešamība arī noslīpēt vecās un attīstīt jaunas koka būvniecības tehnoloģijas. Lai veicinātu procesu, 2002. gadā ar pavalsts valdības, apvienības «proHolz Tirol» un Insbrukas universitātes atbalstu Būvzinieņu

Koka konstrukciju firma «Obermayr», Svanenstatē (Schwanenstadt), 2005. F2 Architekten.

FOTO: KERSTIN HOPFSTÄTTER

Koka konstrukciju firma «Obermayr».

FOTO: OBERMAYR GEMEIN

un Arhitektūras fakultātes paspārnē Tirolē tika nodibināta Kokbūves nodaļa. 2007. gadā no tās tika izveidots patstāvīgs Konstruktiju un materiālzinātņu institūts, ko vada profesors ar internacionālu pieredzi Mihaēls Flahs (Michael Flach). Ar lokālajām mācību un pētniecības iestādēm «proHolz» sadarbības arī citās pavalstīs, bet Tiroles gadījumā ar zinātniski pētnieciskās institūcijas radīšanu savā paspārnē ir sperts stratēģiski gudrs solis, kas nozīmē attīstību visās ar koku saistītajās nozarēs. Institūts ir ierīkojis koka konstrukciju laboratoriju, organizējis tematiskus koka arhitektūras konkursus un līdzdarbojies projektu realizēšanā. Gadu gaitā ir nostabilizējušies pētnieciskās darbības smaguma punkti, no kuriem svarīgākie: koka tiltu būvniecība, jaukto tehniku (koka-betona) savienojumu attīstība un koka ēku izolācija. Profesora Flaha veidotā padziļinātās prakses mācību sistēma veicina arhitektūras un celtniecības robežu izlīdzināšanu. Tas atspoguļojas konkrētos darbos, piemēram, arhitekta Helmūta Raitera (Helmut Reitter) projektētajai 4-stāvu koka ēkai Insbrukā institūtā tika attīstīti jauni siltuma un skaņas izolācijas risinājumi.

Viens no aktuālākajiem institūta projektiem, iesaistot vairākas fakultātes, ir saistīts

ar pasīvo māju būvniecību. Tiek plānota to tehnoloģijai atbilstošas būvkolonijas izveide, ietverot dzīvojamās un sociālās celtnes. Mihaēls Flahs uzsver, ka nākotnes dzīvojamā formu veidošanā ir nepieciešama vairāku nozaru kooperācija, piemēram, sociologu iesaistīšana. Liela priekšrocība ir sadarbība ar profesoru Volfgangu Faistu (Wolfgang Feist) – pasīvās mājas izgudrotāju,

Darmštes Pasīvās mājas institūta dibinātāju un vadītāju. Pasīvās mājas tehnoloģijas jomā Austrija ir aktīvākā valsts pasaulē – tur atrodas trešā daļa šī tipa celtnu⁶. Flahs gan saka, ka ar esošo tehnoloģiju nedrīkst samierināties un ka jāmeklē jauni ceļi enerģētiski efektīvu māju segumu attīstīšanā ar aktīvu siltuma ieguvu.

Institūta līdzveidotie objekti atzinīgi novērtēti kokbūvniecības projektu konkursā «Holzbaupreis Tirol» – jau minētā 4-stāvu dzīvojamā ēka Insbrukā un vairāki tiltu projekti. Dažās pavalstīs katru gadu tiek organizēti «proHolz» kokbūvniecības konkursi. Tirolē tie notiek ik pēc trim četriem gadiem, un nevis tāpēc, ka trūktu objektu, bet gan tāpēc, lai varētu izcelt īpaši kvalitatīvos. Pēdējam jeb 2007. gada «Holzbaupreis Tirol» konkursam tika iesniegti 138 projekti, un objektu daudzveidība līdzšinējās kategorijās vairs nebija ietverama. Iepriekš vērtētajām privātmājām, sabiedriskajām ēkām, industriālajām celtnēm, tekstilpauzēm un mākslas objektiem klāt nākuši daudzdzīvokļu nami, māju pārbūve/modernizācija, būvju segums, tūrisma, komunikācijas un satiksmes objekti.

Iespējams, labākā līdz šim radītā grāmata par Eiropas pilīm!

Nosaukums: **ALBUMS «RUNDĀLES PILS»**

Autors: **IMANTS LANCMANIS**

Valoda: latviešu, angļu, krievu, vācu

Izdevniecība: «Jumava»

www.jumava.lv

Grāmata-albums par vienu no Latvijas nozīmīgākajiem un izcilākajiem baroka un rokoko stila arhitektūras pieminekļiem – Rundāles pili. Albuma autors, Rundāles pils direktors Imants Lancmanis, albumu veidojis, cenšoties lasītājiem darīt saprotamu vēsturi un mākslu un tiecoties pēc ļoti augstas krāsu reālisma pakāpes. «Cerams, šī būs Eiropā labākā grāmata par pili tēmu,» saka Imants Lancmanis. «Rundāles pils» albums izceļas ar tonālu glezniecības stilu un oriģinalitāti, kas ļauj apgāda «Jumavas» un Lancmaņa veikumu ierindot latviešu mākslas zelta klasikas rindās.

Koka konstrukciju firma «Obermayr», Svanenstatē (Schwanenstadt), Augšāustrijā, 2005. F2 Architekten. Pirmais lielformāta industriālais cehs Austrijā, celts pēc vietējā pasīvās mājas standarta.

FOTO: OBERMAYR GEMEIN

FOTO: RICHARD EXENBERGER

Divjoslu tilts «Staffenbrücke», Tiroles Kesenē (Kössen); 51 m, maks. slodze: 100 t. Hofmann+Resch+Exenberger GesmbH.

Viesnīca «Hinteregger», Matrajā (Matrei), Austrumtirole, 2006.

FOTO: WOLFGANG BETTER

Galvenie kritēriji, pēc kā vadās neatkarīgā žūrija, ir inovācija, konstrukcija, arhitektoniskā kvalitāte un atbilstošs kokmateriāla lietojums. Pēdējai skatei ir raksturīgs straujš masīvās kokbūvniecības pieaugums un daudz pārbūvju un piebūvju. Tiek akcentēta arī vēl viena tendence – tā ir aktīva amatnieku iesaistīšanās arhitektoniskajā darbībā.⁷ Pēc konkursa izsludinātāju teiktā, vienoties par projektu atlasī nav nemaz tik vienkārši. Tā pēdējās skates sagatavošanas fāzē izraisījusās dedzīgas debātes starp tradicionālistiem, kuri iestājas par konstruktīvi aizsargātu, ilgstošu koka lietojumu, un brīvdomātā-

jiem, kas koka vitālo kvalitāti saskata tā dabīgumā, nevis pārmerīgā apstrādē. Tas liecina par senu diskusiju atkalatgriešanos – gan citā rakursā. Atsaucoties uz Klē pārdomām, var teikt, ka materiāls (konkrētajā gadījumā – koks) šodien ir izpētīts līdz pēdējai šķiedrai un ka cilvēks to ir daudzpusīgi pilnveidojis un pārveidojis. Tajā pašā laikā plašāku popularitāti gūst tā saucamā emocionalizētā arhitektūra⁸, kur neapstrādāta koka fasāde, pakļauta visdažādākajiem laika apstākļiem, maina savu seju un tā uzsver savu pārejošo būtību. Par šo estētisko niānsi varbūt vairāk piedo-

mā speciālists; pasūtītājs, izvēloties materiālu, tomēr vadīsies pēc savas gaumes, zināšanām, finansiālajiem un, iespējams, arī ekoloģiskajiem apsvērumiem.

Līdzīgi ir arī ar jaunu materiālu kombinēšanu, pret kuru ierindas pasūtītājam dažādu apsvērumu dēļ vēl aizvien ir aizspriedumi. Koka būve lielākā vai mazākā mērā nozīmē jauktu materiālu kopumu. Arī tā saucamā klasiskā koka māja ir nevis tīrs koka produkts, bet gan, kā raksta arhitektūras kritiķis Fridrihs Ahlaitners (Friedrich Achleitner), tā vizija. Esejā par materiālu kombinēšanu Ahlaitners min 19. gadsimta ideoloģiski piesātināto «tirā» terminu, kas attiecībā uz arhitektūru «provocējis amatniecisko prasmī un izdomas spējas».⁹ Šis ideoloģijas sekas atspoguļojas, piemēram, Tiroles (varbūt vispār Alpu) klišejā iedzītajā pseidofolkloristiskajā formālismā. Uniformētās, «ar pārspīlēti izgāzto jumtu segtās, neveikli masīvās koka balkonu fasādes»¹⁰ lētīcīgajam un sentimentāli sligstošajam tūristam vēl aizvien tiek pārdotas kā tīra Tiroles manta.

Turpreti, daudzveidīgi lietots un kombinēts ar citiem materiāliem, koks arhitektonisko ideju projicē jaunā pakāpē. Tas ir ne vien estētisks, bet arī funkcionāls jautājums, jo ne vienmēr viens un tas pats materiāls ir piemērots vairākām funkcijām. Kā rāda pēdējo gadu Austrijas kokbūvniecības piemēri, tās ir loģiski pamatotas, modernām prasībām atbilstošas ēkas, celtas mūsdienu cilvēkiem. Tās neizliekas kā Ahlaitnera aprakstītās ar savu «it kā»: it kā tradīcija, it kā zemnieku sēta...

Tieši butaforisko «it kā» «proHolz» jau kopš dibināšanas ir uzskatījusi par kvalitātes traucēkli. Kvalitāte mūsdienās ietver gan ekoloģisko komponentu, gan ekonomisko argumentu, saistītu ar dabīgo resursu izmantošanu un efektīvu enerģijas lietojumu. Balstoties uz šiem principiem, apvienība ir veicinājusi ne tikai iekšējo, ar mežsaimniecību un mežrūpniecību saistīto, struktūru reorganizāciju un modernizāciju, bet arī spējusi iekustināt plašākas sabiedrības apziņu par labu ilgtspējībai – visplašākajā šī vārda nozīmē. 🏡

ANDA LATVIETE-SILKALNS

15.05.1971.

Dzimisusi Latvijā, nodarbojusies ar tulkošanu, studējusi mākslas vēsturi, slāvistiku un Eiropas kultūrantropoloģiju Vācijā, Maincas universitātē; strādājusi Maincas Doma muzejā, stažējusies Ermitāžā Krievijā, pašlaik dzīvo Austrijā, kur studē Insbrukas universitātes Mākslas vēstures institūta maģistrantūrā.

Literatūra: **1** Pessoa, Fernando (Mora, Antonio). Die Rückkehr der Götter, Zürich, 2006, S.67; «Regresso dos Deuses» sarakstīts ap 1916. gadu. **2** Klee, Paul. Wege des Naturstudiums, in: Staatliches Bauhaus 1919-1923, Weimar/München, o.J., S.24. **3** Šodien tik populārā «ilgtspējības» (vācu «Nachhaltigkeit») ideja pirmo reizi tika formulēta jau 1560. gadā Kūrsaksijas mežsaimniecības likumā. Vēlāk, 18. gadsimtā, Karls fon Karlovics (Carl von Carlowitz) un Georgs L. Hartigs (Georg L. Hartig) šī vārda nozīmi un jēgu aprakstīja jau precīzāk, un 19. gadsimtā tas jau bija pilnībā nostabilizējies mežsaimnieku terminoloģijā. Mūsdienās «ilgtspējība» tiek attiecināta arī uz noteiktiem procesiem finansiālajā, politiskajā un sociālajā jomā. **4** 2009. gada aprīļa statistika. **5** Kā jau rāda kodolīgais projekta nosaukums, Austrija koka augstceltnu jomā vēlas pārtrumpot pašreiz augstāko – astoņstāvīgo – koka ēku, kas atrodas Londonā. Ietilpīgā pētnieciskā projekta dalībnieki pierādīja 20-stāvīgas koka ēkas iespējamību. **6** Pašlaik Insbrukā top Eiropā (dažos avotos tiek minēts, ka pasaulē) lielākais pasīvās mājas komplekss ar 354 dzīvokļiem. **7** No brošūras «Holzbaupreis Tirol 2007». **8** Charles von Büren: prix lignum. Bauten und Fassaden mit Holz. Constructions et façades en bois, Zürich 2000, S. 27. Jau 1930. gadā vācu modernās kokbūvniecības pionieris Konrāds Vaksmanis (Konrad Wachsmann) grāmatā «Holzbaubau-Technik und Gestaltung» apraksta apstrādes veidus un kā labāko konservācijas līdzekli min laika apstākļu ietekmi uz neapstrādātu koku, tajā pašā laikā toleranti izsakās par samērīgu koka aizsarglīdzekļu lietojumu. **9** Achleitner, Friedrich: Mischung, Mischbau, Mischkulanz...?, Zuschnitt, 17/25, S.6. **10** Ahlaitners apraksta šo mākslīgo ēku izcelsmi un plašo lietojumu un min sevišķu to uzplaukumu 20. gadsimta 50.-70. gados, galvenokārt tūrisma objektos. Arhitektu un kritiķu aprindās tam ir savs apzīmējums – «Lederhosenstil» (nievājoši; atbilstoši stereotipam: ādbiksu stils).